

TJAŠA MARKEŽIČ – IRENA STRAMLJIČ BREZNIK

FEMINATIVNE TVORJENKE IN NJIHOVA OBRAZILA OD 16. STOLETJA DO DANES

COBISS: 1.02

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.26.1.3](https://doi.org/10.3986/JZ.26.1.3)

Prispevek prikazuje obravnavo feminativov v slovnicaх slovenskega jezika skozi petstoletno zgodovino. Kot najrodnejši in zastopani v prav vseh obravnavanih jezikovnih virih nastopata feminativni priponski obrazili *-ica* in *-ka*, kot tretje najpogostejše se pojavlja *-inja*. Primerjava razvrstitvenih pravil za posamezno obrazilo v starejših slovnicaх in današnjem jezikovnem stanju kaže večstoletno kontinuiteto, do odstopanj prihaja le pri določenih avtorjih starejših slovnicaх.

Ključne besede: slovenski jezik, besedotvorje, feminativi, slovenske slovnice

Feminine Derivatives and Their Suffixes from the Sixteenth Century to Today

This article examines how feminine derivatives are handled in Slovenian grammars over a period of five hundred years. The overview of feminine derivatives shows that the most common feminine suffix in all the grammars is *-ica*, followed by *-ka* and *-inja*. The use of feminine suffixes with their bases shows similar patterns across this period of several centuries. However, certain authors of older grammars show some deviation.

Keywords: Slovenian, word formation, feminine derivatives, Slovenian grammars

1 TIPOLOGIJA SLOVENSКИH SLOVNIC

Slovnice kot jezikovna znanstvena oz. strokovna dela obravnavajo slovenski jezikovni sistem. Ada Vidovič Muha (1988: 33–51; 2011: 18–21, 113–137) ugotavlja, da so se vprašanja, povezana z besedotvorjem v slovenskem jeziku, v zgodovini obravnavala v treh obdobjih: obdobje slovensko-nemške normativne protistave, ki traja od Vodnikove slovnice 1811 do Miklošičeve Primerjalne slovnice slovanskih jezikov, oblikoslovno-pomensko (analitično) obdobje, ki ga zaznamuje Miklošič, na njegovi teoriji pa sta kasneje gradila Breznik in Bajec, in skladenjskopomensko (sintetično) obdobje, ki se začne pozno, z razpravo Jožeta Toporišiča (1976: 163–179) Besedotvorna teorija in s poglavji o besedotvorju v njegovi Slovenski slovnici (1976: 109–173; 2000: 156–235).

Ker bomo obrazilne značilnosti feminativov opazovali v slovnicaх slovenskega jezika od 16. stoletja dalje, je nujno, da upoštevamo njihovo tipologizacijo,¹ ki jo je

¹ Avtorica razvršča slovnice tudi glede na namen in ciljno publiko: znanstvena slovnica, ki pri naša sistematičen in podroben opis jezikovnega sistema, šolska pedagoška slovnica, namenjena poučevanju v slovenskih šolah, ali slovnica za tujce, namenjena za poučevanje slovenščine ne-slovenskih govorcev.

zanje do leta 1850 izdelala Jana Zemljarič Miklavčič (1999: 245–246), upoštevaje njihov metajezik. Ugotovila je, da so se metajeziki zelo spreminjali: od latinščine pri Bohoriču in Hipolitu, nemščine pri Gutsmanu, Pohlinu, Kopitarju, Šmigocu, Dajnku, Metelku, Murku, Potočniku, Janežiču, Navratilu do slovenščine pri Vodniku, Muršču in Malavašiču ter slovenščine in nemščine pri Zagajšku. Njen pregled naj dopolnimo še z avtorji nemško in slovensko pisanih slovnici 19. in 20. stoletja: Potočnik, Navratil, Miklošič (nemščina) ter Janežič, Šuman, Schreiner in Bezjak, Breznik, Toporišič (slovenščina).

Tvorbo feminativov in njihovo obravnavo smo opazovali od Bohoričeve (1584) do Toporišičeve (2004) slovnice.

2 FEMINATIVI V SLOVENSKEM JEZIKU

Tvorjenje feminativov je tipična slovenska (in slovanska) besedotvorna možnost, pri čemer je tvorba mogoča iz lastno- in občnoimenske podstave. Toporišič v Slovenski slovnici (2004: 183) feminative obravnava znotraj inačenjske (modifikacijske) izpeljave; nastajajo s priponskimi obrazili *-a*, *-ica*, *-ja*, *-ulja*, *-inja*, *-ka*, *-ovka* in *-ična*,² in to na dva načina (Stramljič Breznik 1994/95: 289; Jež 1998: 225–226; Korošec 1998: 77–79; Markežič 2012: 131): a) z dodajanjem ženskospolskega obrazila poimenovanjem moškega spola (*učitelj – učitelj-ica*); b) z zamenjavo celotnega ali le izglasnega dela moškospolskega obrazila z ženskospolskim ob isti podstavi (*bor-ec – bor-ka*).

V slovenski besedotvorni teoriji pri delu ženskospolskih tvorjenk, nastajajočih s t. i. zamenjavo obrazila, ni enotnega mnenja. Ada Vidovič Muha (1997: 71) ugotavlja, da jih »verjetno lahko obravnavamo kot navadne izpeljanke iz samostalnika z besedotvornim pomenom ‘nosilka povezave’«. Pojasnjuje, da gre pri tvorbi feminativov za obraziljenje jedra skladenjske podstave in ne določujoče sestavine (Vidovič Muha 2011: 30). Tako zavrača pri Toporišiču očitno podrejanje tvorbe poimenovanj za ženske osebe poimenovanjem za moške, ko gre za vzporedno tvorbo pri tipu *borec – borka*.³

3 NAJPRODUKTIVNEJŠI TVORBENI MODELI ŽENSKIH PAROV V SLOVENSKEM KNJIŽNEM JEZIKU SKOZI ZGODOVINO

3.1 16. stoletje

Slovnica Zimske urice proste Adama Bohoriča (1584) vključuje oblikoslovje z značilnostmi besedotvorja v delu Oblikoslovje (*De etymologia*).⁴ V poglavju

² Pri tem gre za tvorbo s priponskim obrazilom *-na* in ne *-ična* (*gospodič-na*).

³ V prispevku dosledno uporabljamo termina dodajalno oz. zamenjevalno feminativno obrazilo.

⁴ Prevodi so povzeti po Toporišičevi izdaji iz leta 1987. Besedotvorje v Bohoričevi slovnici je v odnosu do Melanchtonove in drugih sočasnih latinsko pisanih slovnici ljudskih jezikov raziskoval tudi Ahačič (2007).

Vrstnost (*De specie*) ponazarja osnovne besedotvorne principe v slovenščini; pri posameznih besednih vrstah predstavlja več obrazil in besedotvornopomenskih kategorij (Stramljič Breznik 2010: 186–187). Ob omenjenih najdemo tudi poimenovanje prebivalke: *Lublančica*. Poglavlje *Podoba (Figura)* pa zajema kategorije *simplex* (preprosto) – *composita* (zloženo) – *decomposita* (izzložensko), ponazorjene s primeri za vsako besedno vrsto. Edina primera občnoimenskih feminativov, ki ju Bohorič navaja, sta *levinja* in *kojnka* (Bohorič 1987: 65, 91–100), pri čemer opazamo, da so bila obrazilna razmerja v zgodovini precej drugačna od današnjih. Navedeni zgledi kažejo na izpeljavo iz lastno- (priimki in poimenovanja prebivalk) in občnoimenskega poimenovanja.

Primerjava s Toporišičevimi zgledi kaže obema viroma skupna priponska obrazila *-ica* (pri Bohoriču omenjena kot tvorna za poimenovanja prebivalk), *-inja* in *-ka* s po enim zgledom po Bohoriču.⁵ Opažamo, da so v Bohoričevi slovnici navedeni feminativi tvorjeni na oba načina: z zamenjavo moškospolskega obrazila ali njegovega dela z ženskospolskim (zamenjava *-ič* z *-ica*: *Lublančič* – *Lublančica*) ter z dodajanjem ženskospolskih obrazil *-ica*, *-inja* in *-ka* samostalniku moškega spola (*Lambergar* – *Lambergarica*, *lev* – *levinja*, *konj* – *kojnka*). Kot zamenjevalno nastopa le obrazilo *-ica*, medtem ko so vsa tri produktivna obrazila dodajalna.

3.2 18. stoletje

V *Slovenski grammatiki oder Georg Sellenkos Windische Sprachlehre* iz leta 1791 je Mihael Zagajšek, sicer ob močni naslonitvi na nemščino, utiral pot slovenskemu izrazju (Stramljič Breznik 1999: 108). Njegova slovnica je razdeljena na pet delov: *To Prabofreknost*, *To Glasamirryo*, *To Besedeveidnost*, *To Bese-deflofnost* in *To Pravopisnost*. O tvorbi besed Zagajšek piše v dodatku oziroma *Perdav'ku* s podnaslovom *Od tih korrenninskih besed, inu odrastenja tih odrastikov, inu tih v'kuppisstav'lenih besed*. Zagajšek za podstavo tvorjenke uporablja izraza *korrenninska alli deblinska beseda*, izpeljavno obrazilo pa imenuje *konzhna zharzhva*, tudi *is'hod*. V prvem poglavju so našeta obrazila, s katerimi se tvorijo samostalniki in pridevniki iz samostalniških, pridevniških in glagolskih podstav. Priponska obrazila so razporejena po abecednem redu. Zagajšek je za ženskospolska poimenovanja iz samostalnikov moškega spola navedel primere tvorjenk z

5 Majda Merše (2013: 240) po pregledu večjega števila virov piscev 16. stoletja ugotavlja, da je v tem obdobju osnovni tvorbeni model izpeljava iz iste podstave z dodajanjem priponskega obrazila *-ica*, obrazili *-ka* in *-inja* pa sta redkejši. Sicer pa številna moška poimenovanja, izkazana v slovenskih knjižnih izdajah 16. stoletja, ostajajo brez ženskih parov, za kar običajno obstajajo pomenski in zgodovinski razlogi. Brez ženskega para so tako številna moška poimenovanja z negativno ali ekspresivno vsebino (*divjak*, *izdavec*); moška poimenovanja za službe/položaje v cerkveni hierarhiji (*apostol*, *superintendent*, *spovednik*); poimenovanja pripadnikov različnih skupin in sekt: *antikrišt*, *antitrinitar*, *arijan* in *cvinglijaner*, *donatist*; poimenovanja za dejavnost konkretnih oseb moškega spola (*izveličar*, ki se nanaša na Kristusa); moškega spola sta poimenovanja za nevidno duhovno bitje, ki pooseblja zlo (*hudič*, *satan*), in nevidno dobro duhovno bitje: *angel*, *arhangel*, *serafin* (Merše 2008: 45–46).

-ica (*krall – krallizza, tatizza, tettizza*), -inja (*boginja*), -ka (*bryv'ka*) (Zagajšek 1791: 233–237).

Pregled in primerjava Toporišičeve in Zagajškove slovnice kažeta naslednje: v obeh je mogoče zaslediti feminativne, tvorjene s priponskimi obrazili -ica, -inja in -ka. Tudi pri Zagajšku feminativi nastajajo z zamenjavo moškospolskega obrazila z ženskospolskim (avtor izpostavi tvorbo iz samostalnikov moškega spola na -ik, npr. *dov'fhnik – dov'fhniza, tofhnik – tofhniza*, izpostavili pa bi tudi zamenjavo priponskega obrazila -ec s -ka,⁶ npr. *pijanka, pregnanka*) in z dodajanjem ženskospolskega obrazila samostalniku moškega spola (po Zagajšku -inja s primerom *boginja* ter -ica s primerom *krallizza*). Obrazili -ica in -ka pri Zagajšku nastopata kot zamenjevalni, -inja in -ica pa kot dodajalni priponski obrazili, in to le pri tvorbi občnoimenskih feminativov.

Druga slovnica, umeščena v 18. stoletje, je **Kraynska grammatika Marka Pohlina** (prva izdaja 1768, faksimile 2003), v kateri avtor besedotvorje obravnava samostojno in ne skupaj z oblikoslovjem. Izpeljavo besed opiše glede na podstave in sufikse, ob tem pa opozarja na glasovne premene. V poglavju o izpeljavi samostalnikov govori o tvorbi samostalnikov ženskega spola in poudari, da se delujoče osebe ženskega spola tvorijo z -ica (*klobzharica, sidariza, pastariza*) ali -avka (*poshlushavka*). Ženskospolska poimenovanja prebivalk imajo priponsko obrazilo -ka ali -ica (*Shtajerka, Lublanzanka; Krayniza*). Podobno velja za poimenovanja, »ki se ravnaajo po poklicu in značilnostih moških«, npr. *porozhniza, fmerdlivka* (Pohlin 2003: 268).

Pohlinovi in Toporišičevi slovnici sta pri tvorbi feminativov skupni le priponski obrazili -ica in -ka. Pohlin sicer izpostavi še obrazilo -avka, vendar pri tem razume izpeljavo poimenovanj ženskih oseb iz glagola in ne iz samostalnika moškega spola. Priponsko obrazilo -ica pri Pohlinu nastopa kot dodajalno k izglasjem moškospolskih samostalnikov na -(a)r (*sidar – sidariza*) in zamenjevalno k moškospolskemu obrazilu -ec (*Kraynez – Krayniza*). Obrazilo -ka nastopa zgolj kot zamenjava moškospolskega obrazila -ec (*Shtajerec – Shtajerka*). Opažamo tudi, da je Pohlin pozoren na občno- in lastnoimensko tvorbo ženskospolskih vzporednic.

3.3 19. stoletje

Narodnemu jeziku naklonjeno razpoloženje v Ilirskih provincah je vplivalo na nastanek prve slovensko pisane slovnice, **Pismenosti ali gramatike za prve šole** Valentina Vodnika (1811). Besedotvorje je avtor obdelal v poglavju *Izobrazenje besed*, tvorbo »ženskih imen« pa analiziral v podpoglavju *Izobrazenje imen* (Vodnik 1811: 148–153). Ženskospolska poimenovanja bitij se po Vodni-

6 Zagajšek (1791: 221) sicer piše o priponskem obrazilu -anka in ne -ka. Pravi, da se priponsko obrazilo -ka družni z moškospolskimi samostalniki na -ev'z, -av'z, -iv'z, -ov'z, -uv'z, -yv'z (*hinnav'ka – hinnav'ka, lafhniv'z – lafhniv'ka, smarkov'z – smarkov'ka, dov'fhiv'z – dov'fhiv'ka, tofhniv'z – tofhniv'ka; shkodiv'ka, nevoshliv'ka*) (Zagajšek 1791: 235), a gre tudi v teh primerih za zamenjavo -ec s -ka.

ku tvorijo z *-ajka*, *-akina*, *-ačica*, *-anka*, *-avka*, *-ejka*, *-edka*, *-dka*, *-ekina*, *-eška*, *-etla*, *-ina*, *-ica*, *-uta*. Iz primerov pa je razvidno, da se feminativi lahko tvorijo z obrazili *-ica* (*kovačica*), *-inja* (*rojakinja*), *-ka* (*čuvajka*), *-la* (*zmikavtla*), *-na* (*vajvodna*).

Presek priponskih obrazil iz Toporišičeve in Vodnikove slovnice kaže, da se v obeh slovnicih pojavijo feminativi, tvorjeni z *-ica*, *-inja* in *-ka*; poleg teh Vodnik navaja še primere za priponski obrazili *-la* in *-na*. Pri Vodniku je tako opozorjeno na lastnoimenske (*Doblanka*, *Krajnica*, *Turkina*) in občnoimenske feminative, nastajajo pa z zamenjevanjem ali dodajanjem. Kot zamenjevalni nastopata obrazili *-ica*, ki zamenjuje obrazili *-ik* (*vabnik* – *vabnica*) in *-ec* (*Kranjec* – *Kranjica*), *-ka*, ki zamenjuje obrazilo *-ec* (*videc* – *vidka*). Kot dodajalna nastopajo priponska obrazila *-ica* (k izglasjem na *-(a)č kovačica*, *-(a)r malnarica*), *-inja* (k izglasjem podstave na *-k pekinja*, *-h Lahinja*), *-ka* (k izglasjem na *-(a)j čuvajka*, *-(a)n Ločanka* oz. k podstavi na *-d medvedka*), *-la* (k izglasjem na *-(av)t zmikavtla*, *-(av)z kmetavzla*), in *-na*, ki zamenja moškospolsko obrazilo *-a* (*vojvoda* – *vojvodna*). Opažamo tudi drugačnost obrazilnih razmerij (*pekinja*).

Dvajseta leta 19. stoletja je zaznamovala t. i. črkarska pravda, katere rezultat sta slovnici *Lehrbuch der windischen Sprache* (Peter Dajnko, 1824) in *Lehrgebäude der Slowenischen Sprache* (Fran Metelko, 1825). Dajnkova slovnica je razdeljena na dva dela: v prvem z naslovom *Von der Wortforschung* je obdelal besedoslovje, v drugem delu (*Von der Wortfügung*) pa skladnjo. Besedotvorje je obdelano v prvem delu, natančneje v poglavju o besednih vrstah in njihovem preigibanju (*Wurzelwörter*). Iz njegovega popisa priponskih obrazil (Dajnko 1824: 48–72), ki tvorijo samostalnike, lahko razberemo, da »ženska poimenovanja oseb, izpeljana iz moških«, nastajajo z obrazili *-ica* (*grešnica*, *pomočnica*), *-inja* (*prerokinja*), *-ja* (*bedača*), *-ka* (*Slovenka*), *-kinja* (*častitelkinja*), *-ovca* (*mesarovca*), *-ovka* (*Čehovka*).

Opažamo, da so Toporišiču in Dajniku skupna feminativna priponska obrazila *-ica* (*davkarica*, *grešnica*), *-inja* (*dedinja*, *prerokinja*), *-ka* (*Slovenka*) in *-ovka* (*pekovka*, *Židovka*). Poleg teh pri Dajniku zasledimo še ženskospolski obrazili *-kinja* in *-ovca*. Feminativi so pri Dajniku tvorjeni z dodajanjem ženskospolskega priponskega obrazila samostalniku moškega spola: *-ica* k izglasjem podstave *-b* (*golobica*), *-d* (*medvedica*), *-l* (*oslica*), *-lj* (*kraljica*), *-r* (*cesarica*), *-s* (*psica*), *-t* (*kertica*); *-inja* k izglasju podstave *-k* (*prerokinja*); *-ja* k izglasju podstave *-(a)k* (*bedača*); *-ka* k izglasju podstave *-h* (*Čehka*); *-kinja* k izglasjema podstave *-h* (*Čehkinja*), *-l* (*prijatelkinja*); *-ovca* k izglasjema podstave *-(a)r* (*mesarovca*) in *-(a)č* (*kovačovca*); *-ovka* k izglasjema podstave *-d* (*Židovka*) in *-h* (*Čehovka*). Kot zamenjevalna nastopajo obrazila *-ica* (*-ec*: *samec* – *samica*); *-ik*: *pomočnik* – *pomočnica*), *-ka* (*-ec*: *Slovenec* – *Slovenka*) in *-kinja* (*-ec*: *Slovenec* – *Slovenkinja*). Med primeri zasledimo občno- in lastnoimenske feminative, opažamo pa drugačna obrazilna razmerja (*medvedica*, *Nemkinja*, *Čehka*, *Čehovka*, *prijatelkinja*, *mesarovca*, *kovačovca*).

V slovnici *Lehrgebäude der Slowenischen Sprache* iz leta 1825 je Metelko izbrano gradivo vrednotil na podlagi sinhrona metode in protistave z nemščino – oboje izkazujejo prav izpostavljeni zgledi iz njegovega besedotvorja. Tvorbo samostalnikov Metelko obravnava v poglavju *Bildung des Substantivs* (ženskospolski samostalniki v posebnem razdelku na straneh 66–68). Predstavitev izpeljevanja kaže na bogato gradivo, urejeno na podlagi priponskih obrazil. Opažamo, da so feminativi tvorjeni z obrazili *-ica* (*golobica, voznica ...*), *-inja* (*boginja, kneginja*), *-ja* (*županja*), *-ka* (*hinavka, pevka, starka ...*), *-ulja* (*volkulja*).

Po Toporišiču in Metelku se feminativi tvorijo s priponskimi obrazili *-ica*, *-inja*, *-ja*, *-ka* in *-ulja*. Dodajalna so po Metelku vsa feminativna priponska obrazila, torej *-ka* (izglasja *-d medvedka*,⁷ *-(a)j čuvajka*, *-r mramorka*, *-(a)n Litijan-ka*), *-ica* (k izglasjem *-b golobica*, *-(a)č kovačica*, *-g družica*, *-l prijateljica*, *-(a)r platnarica*, *-š tovarišica*, *-t Hrovatica*), *-inja* (k izglasjem *-f grofinja*, *-k Turkinja*, *-s Rusinja*, *-z Francozinja*), *-ja* (k izglasju *-(a)n županja*) in *-ulja* (k izglasju *-k volkulja*); zamenjevalni pa sta le obrazili *-ica* (*-ec: Krajnec – Krajnica*, *-ik: najemnik – najemnica*) in *-ka* (*-ec: Gorenjec – Gorenjka*). Tudi Metelko navaja tvorbo feminativov tako iz občno- kot iz lastnoimenske podstave.

Kratka slovenska slovnica za pervence Jožefa Muršca je bila objavljena leta 1847. Čeprav se je Muršec tvorbi besed posvečal v skromnem obsegu, mu je vendarle treba priznati težnjo po sistematični predstavitvi skupin besedotvornih pomenov, ki jih sprožajo različna izpeljavna obrazila (Stramljič Breznik 1996: 251). V začetku avtor izpostavlja pomenski kriterij pri razvrščanju tvorjenk. V poglavju *Premena imen* pravi, da se premena »iz možkega spola v ženski zgodi, le možke izhode v ženske premeniš ino še zrodne čerke prerodiš« (Muršec 1847: 71). Našteje obrazila *-ača* (*potepača*), *-ica* (*krojačica, svilarica*), *-inja* (*Gerkinja, grofinja, človekinja*), *-ja* (*županja*), *-ka* (*Slovenka, tlačanka*), *-ovka* (*Cafovka, Gomišakovka*), *-ulja* (*volkulja*).

Toporišičevi in Murščevi slovnici je skupnih precej feminativnih priponskih obrazil: *-ica*, *-inja*, *-ja*, *-ka*, *-ovka* in *-ulja*. Kot zamenjevalni nastopata obrazili *-ica* (zamenjuje moškospolsko obrazilo *-ik: bolnica*) in *-ka* (zamenjuje obrazilo *-ec: Slovenka*), kot dodajalna pa *-ica* (k izglasjem *-(a)č kovačica*, *-g družica*, *-k račica*, *-lj kraljica*, *-(a)r pisarica*, *-t tatica*), *-inja* (k izglasjem *-f grofinja*, *-(a)k bedakinja*, *-z Francozinja*), *-ja* (k izglasju *-(a)n županja*), *-ka* (k izglasju *-(i)n bogatinka*), *-ovka* (k izglasjem *-c Pišečovka*, *-f Cafovka*, *-k Strajnsakovka*), *-ulja* (k izglasju *-k volkulja*). Tudi Muršec navaja feminative, tvorjene iz občno- in lastnoimenske podstave.

Dve leti za Murščevo je nastala **Malavašičeva Slovenska slovnica za perve slovenske šole v mestih in na deželi** (1849), ki je prva slovnica po prelomnem letu 1848, ko je prišla slovenščina v šole. Napisana je v slovenščini in sestavljena iz dveh delov: v prvem razdelku zajema oblikoslovje, v drugem pa poveže besedotvorje in skladnjo. V dodatku govori o pravopisu in besedilnih vrstah. Zgledo-

⁷ Do zdaj *medvedica*; drugačnost je najbrž povezana s spremembo norme.

val se je po Metelkovi slovnici, kar je razvidno iz podobne razvrstitve obrazil, ki jih Malavašič imenuje *končni zlog*. Iz popisa priponskih obrazil in iz posebnega podpoglavja z naslovom *Zlaga ženskih imen* (Malavašič 1849: 92–113) razberemo, da se feminativi tvorijo z obrazili *-ica* (*grešnica*, *kmetica*), *-inja* (*boginja*, *grofinja*), *-ka* (*starka*, *rejenka*). V poglavju *Zlaga ženskih imen* pa kot taka avtor omenja obrazila *-ca* (*romarca*), *-ica* (*mlinarica*), *-inja* (*grofinja*), *-ja* (*županja*), *-ka* (*tlačanka*), pri tvorbi ženskih oblik priimkov k moškimi pa navede obrazila *-evka* (*Zagorčevka*), *-ovka* (*Gornikovka*), *-ulja* (*Volkulja*).

Tudi primerjava Malavašičeve in Toporišičeve slovnice kaže številna feminativna priponska obrazila, ki so skupna obema viroma: *-ica*, *-inja*, *-ja*, *-ka*, *-ovka* in *-ulja*. Poleg naštetih pri Malavašiču najdemo obrazilo *-evka* s primerom *Zagorčevka*, kar kaže na njegovo upoštevanje preglasa. Med produktivnimi obrazili se moškospolskemu samostalniku dodajajo priponska obrazila *-ca* (k izglasju *-(a)r romarca*), *-ica* (k izglasjem *-b golobica*, *-(a)č kovačica*, *-g družica*, *-l oslica*, *-lj kraljica*, *-(a)r kolarica*, *-s psica*, *-š tovaršica*, *-t kmetica*), *-inja* (k izglasjem *-f grofinja*, *-g boginja*, *-k Turkinja*, *-s Rusinja*, *-z Francozinja*), *-ja* (k izglasju *-(a)n županja*), *-ka* (k izglasjem *-d medvedka*, *-(a)j čuvajka*, *-r mramorka*, *-v žerjavka*, *-ž gožka*), *-ovka* (k izglasju *-(i)k Gornikovka*), *-ulja* (k izglasju *-k Volkulja* – kot lastnoimenski feminativ). Moškospolsko priponsko obrazilo ali njegov del pa lahko zamenjujeta obrazili *-ica* (*-ec: plevce – plevica*, *-ik: grešnik – grešnica*) in *-ka* (*-ec: hinavec – hinavka*).

Istega leta je izšla *Grammatik der slowenischen Sprache Blaža Potočnika*. Avtor v prvem delu *Wortbildung und Wortbiegung* (Potočnik 1949: 5–9) v kratkem poglavju piše o besedotvorju. Iz popisa obrazil razberemo, da se feminativi tvorijo s *-ca* (*mlinarca*), *-ica* (*kovačica*), *-inja* (*vojakinja*), *-ka* (*bogatinka*), *-nja* (*Turknja*), *-ulja* (*Novakulja*).

Feminativi so po Toporišičevi in Potočnikovi slovnici tvorni z obrazili *-ica*, *-inja*, *-ka* in *-ulja*. Ob naštetih pa Potočnik navede še obrazilo *-nja* s konkretnim primerom *Turknja*.⁸ Kot dodajalna so zastopana vsa po Potočniku produktivna obrazila, torej *-ca* (k izglasju *-(a)r mlinarca*), *-ica* (k izglasjem *-b golobica*, *-(a)č beračica*, *-(a)r kotlarica*), *-inja* (k izglasju *-k vojakinja*), *-ka* (k izglasju *-(i)n bogatinka*), *-ulja* (k izglasju *-(a)k Novakulja*). Zamenjevalni sta le dve feminativni priponski obrazili: *-ica* (zamenjuje *-ik: grešnik – grešnica*) in *-ka* (zamenjuje *-ec: delavec – delavka*). Potočnikovi primeri poleg občnoimenskih nakazujejo lastnoimenske feminative (priimkovne feminative in poimenovanja prebivalc).

Naslednjega leta, 1850, je izšla *Slovnica za Slovence Matije Majarja*, razdeljena na tri dele: Naukoslovje, Slovnico in Pravopis. Besedotvorje je obdelano v poglavju *Pomen slov* v obliki popisa obrazil. V njem so ženskospolska priponska obrazila zajeta pri posameznih moškospolskih obrazilih. Tako pri obrazilu *-ar* prvič zasledimo obrazili *-ica* (*lončarica*) in *-ka* (*ovčarka*), pojavita se tudi pri dru-

8 Morda gre za obrazilo *-inja*.

gih obrazilih, ki tvorijo poimenovanja oseb moškega spola (*-ec, -ik*). Pri obrazilih *-ač* in *-ak* se pojavi še obrazilo *-inja* (*beračinja, junakinja*).

Toporišiču in Majarju so pri tvorbi feminativov skupna priponska obrazila *-ica, -inja* in *-ka*. Majar v primerjavi s predhodniki napravi korak dlje, saj navede moškospolska obrazila, ki se jim ženskospolska priponska obrazila dodajajo oziroma jih zamenjujejo. Kot dodajalna tako nastopajo vsa tri navedena priponska obrazila: *-ica* (k izglasjem *-(a)č kovačica, -(ite)lj učiteljica* in *-(a)r lončarica*), *-inja* (k izglasjema *-(a)č beračinja, -(a)k junakinja*) in *-ka* (k izglasju *-(a)r ovčarka*), kot zamenjevalni pa, kot že pri Majarjevih predhodnikih, samo *-ica* (*-ik: sodnik – sodnica*) in *-ka* (*-ec: starec – starka*). V primerjavi z današnjim stanjem je opažena drugačna razvrstitev obrazila pri *beračinja*; zanimivo je tudi, da navaja le občnoimenske feminative.

Istega leta (1850) je Ivan Navratil izdal slovnico *Kurze Sprachlehre mit einer möglichst vollständigen Rechtschreibung der slovenischen Sprache*. Avtor že v uvodu (in naslovu) sporoča, da je slovenščina postala dovoljeni jezik na sodiščih, kar je privedlo sodne uradnike v položaj, da jo morajo obvladati. Navratil (1850: 40) besedotvorje obravnava v poglavju *Wörterbildung*. Iz zelo kratkega poglavja je razvidno, da se feminativi tvorijo z *-ica* (*tožnica, pomočnica*) in *-ka* (*Slovenka, Dalmatinka*).

Primerjava tvornosti feminativov po Toporišiču in Navratilu, čigar slovnica je naravnana na posebno ciljno publiko in zato njen namen ni izčrpen popis, ponovno kaže, da sta najpogostejši priponski obrazili, ki tvorita poimenovanja bitij ženskega spola, *-ica* in *-ka*, saj sta edini skupni obravnavanima viroma. Obe nastopata kot zamenjevalni (*-ica* zamenjuje moškospolski priponski obrazili *-ik*, npr. *pomočnica*, in *-ec*, npr. *Korošica*; *-ka* pa zamenjuje samo obrazilo *-ec*, npr. *Dalmatinka*); dodajalno je pri Navratilu samo obrazilo *-ka* (k izglasju *-(a)n Litijanka*). Tvorbo feminativov Navratil ponazori z občno- in lastnoimenskimi primeri.

Leta 1854 je izšla *Slovenska slovnica s kratkim pregledom slovenskega slovstva*, ki jo je spisal Anton Janežič. Slovnica je sestavljena iz več poglavij in posebnega dodatka z naslovom *Pregled slovenskega slovstva*, ki je posvečen zgodovini slovenskega jezika. Besedotvorje je Janežič obravnaval skupaj z oblikoslovjem v poglavju *Zlaganje samostavnih imen*. Ugotavljamo, da so za tvorbo »ženskih imen« po Janežiču produktivna obrazila *-a* (*glavača*), *-ica* (*beračica*), *-inja* (*junakinja, vojšakinja*), *-ka* (*teržanka, vaščanka*). Omenimo še poglavje *Zlaga ljudstvih imen* (Janežič 1854: 16–17), v katerem avtor piše o tvorbi ženskih oblik priimkov iz moških ter o poimenovanjih prebivalc. Za to se uporabljajo obrazila *-ica* (*Kranjica*), *-inja* (*Potočnjikinja*), *-ka* (*Jaklinka*), *-ovka* (*Perkovka*).

Primerjava Janežičeve in Toporišičeve slovnice kaže, da oba omenjata skupna feminativna priponska obrazila *-a, -ica, -inja, -ka* in *-ovka*. Priponsko obrazilo *-ica* se dodaja izglasjem *-(a)č* (*kovačica*), *-(a)r* (*pisarica*), *-s* (*psica*), zamenjuje pa priponsko obrazilo *-ec* (*Korošec – Korošica*). Obrazilo *-ka* kot dodajalno nastopi pri izglasjih moškospolskih samostalnikov *-(a)n* (*teržanka*), zamenjuje pa

moškospolsko priponsko obrazilo *-ec* (*lažnjivec – lažnjivka*). Priponsko obrazilo *-a* nastopa zgolj kot dodajalno k izglasju *-(a)č* (*glavač – glavača*). Enako velja za obrazili *-inja* ob izglasju *-(a)k* (*vojakinja*) in *-ovka* ob izglasju *-k* (*Perkovka*).

19. stoletje je s svojim jezikoslovnim prispevkom zaznamoval **Fran Miklošič**. Druga knjiga njegove slovnice *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen* (1875) je posvečena besedotvorju. Po uvodnem predstavitvenem poglavju sledi razdelitev na dva dela. Prvi, *Nauk o tvorbi nominalnih osnov*, je razdeljen na več poglavij in podpoglavij, pri čemer Miklošič izvede delitev na poglavja na podlagi zloženosti oziroma nezloženosti osnove. Sledi drugi del, *Nauk o tvorbi glagolskih osnov*. Iz vsebinskega kazala je razvidna delitvena dvodelnost tvorjenk: temeljna ločitev je besednovrstna, saj obravnava na eni strani tvorbo imenskih osnov, med katere uvršča osnove samostalnika, pridevnika, posebej navaja števnik, zaimek, členek, na drugi strani pa glagolskih. Ob navedenih primerih ugotavljamo, da se feminativi po Miklošiču tvorijo s priponskimi obrazili *-ica* (*predica*), *-inja* (*boginja*), *-ka* (*delavka*), *-ovka* (*levovka*), *-ulja* (*vragulja*).

Toporišičevi in Miklošičevi slovnici so skupna feminativna priponska obrazila *-ica*, *-inja*, *-ka* in *-ulja*. Priponsko obrazilo *-ica* se dodaja k izglasjem *-b* (*golobica*), *-d* (*medvedica*), *-g* (*božica*), *-k* (*volčica*), *-l* (*oslica*), *-(ite)lj* (*roditeljica*), *-(a)r* (*gospodarica*), *-s* (*psica*), *-t* (*kmetica*), zamenjuje pa moškospolsko obrazilo *-ik* (*grešnica*). Obrazilo *-inja* tudi pri Miklošiču nastopa zgolj kot dodajalno k izglasjem podstav na *-d* (*sosedinja*), *-f* (*grofinja*), *-g* (*boginja*), *-h* (*menihinja*), *-k* (*Grkinja*), *-n* (*poganinja*), *-r* (*botrinja*), *-(o)v* (*Židovinja*). Priponsko obrazilo *-ka* zamenjuje moškospolsko obrazilo *-ec* (*dolanka*), dodaja pa se k izglasjema *-(i)č* (*Pavlička*) in *-d* (*medvedka*). Obrazilo *-ovka* se dodaja izglasjema *-d* (*Židovka*) in *-v* (*levovka*). Priponsko obrazilo *-ulja* dodajamo k izglasjem *-č* (*rogačulja*), *-g* (*vragulja*), *-k* (*volkulja*). Glede na navedene primere pa lahko sklenemo tudi, da Miklošič upošteva feminative, ki so tvorjeni iz občno- in lastnoimenske podstave.

Slovenska slovnica po Miklošičevi primerjalni iz leta 1881 avtorja **Josipa Šumana** je razdeljena na štiri dele: Glasoslovje (*Lautlehre*), Pregiboslovje (*Flexionslehre*), Besedotvoritev (*Etymologie*) in Skladnjo (*Syntax*). Za našo raziskavo je pomemben tretji del o besedotvorju, za katerega Šuman kot nemško ustreznico navede izraz *Etymologie*, s čimer nakaže povezanost vede o tvorjenju besed z vedo o njihovem izvoru. Za tvorbo »ženskih imen iz moških« se uporabljajo priponska obrazila *-ica* (*božica*, *volčica*, *vratarica*, *kovačica*, *krtica*, *kraljica*, *rogačica*, *tatica*, *medvedica*), *-inja* (*boginja*, *kneginja*, *sosedinja*) in *-ka* (*dolanka*, *gorjanka*, *medvedka*, *slovenka* (!) sicer tudi *slovenkinja*). Feminativi so po Šumanu tvorjeni tudi z obrazili *-ična* (*gospodična*), *-ovka* (*levovka*), *-ulja* (*volkulja*, *rogačulja*, *vragulja*).

Toporišiču in Šumanu so skupna naslednja priponska obrazila, produktivna za tvorbo feminativov: *-ica*, *-ična*, *-inja*, *-ka*, *-ovka* in *-ulja*. Priponsko obrazilo *-ulja* se lahko dodaja izglasjem *-(a)č* (*rogačulja*), *-g* (*vragulja*), *-k* (*volkulja*), obrazilo *-ovka* izglasjema *-d* (*Židovka*) in *-v* (*levovka*), *-inja* pa izglasjem podstav na *-d* (*sosedinja*), *-g* (*boginja*), *-k* (*Grkinja*). Priponski obrazili *-ica* in *-ka*

sta zamenjevalni in dodajalni. Obrazilo *-ica* se dodaja izglasjem *-b* (*golobica*), *-(a)č* (*kovačica*), *-d* (*medvedica*), *-g* (*družica*), *-k* (*volčica*), *-l* (*oslica*), *-lj* (*kraljica*), *-(a)š* (*ošterijašica*), *-t* (*kmetica*), zamenjuje pa priponski obrazili *-ec* (*samec – samica*) in *-ik* (*grešnik – grešnica*). Priponsko obrazilo *-ka* se dodaja izglasjema *-(i)č* (*Pavlička*), *-d* (*medvedka*), zamenjuje pa moškospolsko obrazilo *-ec* (*dolanec – dolanka*). Tudi pri Šumanu lahko z današnjega vidika opozorimo na obrazilno neobičajno razvrstitev (*levovka, sosedinja*), najdemo pa tudi primer variantnih ženskospolskih obrazil ob isti podstavi (*medvedka – medvedica*).

Leta 1884 je izšla **Šumanova Slovenska slovnica za srednje šole**, ki velja za izvleček njegove Slovenske slovnice po Miklošičevi primerjalni. Slovnico sestavljajo štiri enote: *Glasništvo, Pregibovanje, Slovotvorje* in *Skladnja*. Poglavje *Slovotvorje*, namenjeno tvorbi besed, obsega dva dela: *Tvoritev glagolskih debel* in *Tvoritev imen*. Šuman besede ali »slovesa« izvajata iz korenov in debel. Debel je koren ali s »priponko« (Šumanov termin) podaljšan koren. Za nas je zanimiva izpeljava v slovenščini, ki jo Šuman predstavi tako, da najprej obdela samoglasniške priponke po načelu prvotne ali drugotne tvorbe, nato pa še druga obrazila, ki so združena v skupino na podlagi soglasniške sestavine. Šuman (1884: 100–110) pravi, da »ženska imena iz moških« tvorijo obrazila *-ica* (*krtica, oslica, Korošica*), *-inja* (*boginja*), *-ka* (*medvedka, dolanka*), *-ovka* (*Židovka*) in *-ulja* (*volkulja*).

Skupna Toporišiču in Šumanu so feminativna priponska obrazila *-ica, -inja, -ka, -ovka* in *-ulja*. Obrazilo *-ica* se dodaja izglasjem *-(a)č* (*kovačica*), *-l* (*oslica*) in *-t* (*krtica*), zamenjuje pa moškospolsko priponsko obrazilo *-ec* (*Korošec – Korošica*). Obrazilo *-inja* je le dodajalno k izglasjema *-g* (*boginja*), *-(a)k* (*vezakinja*). Enako velja za priponski obrazili *-ulja*, ki se dodaja izglasju *-k* (*volkulja*), in *-ovka*, ki se dodaja izglasjem podstav na *-d* (*Židovka*) in *-v* (*levovka*). Priponsko obrazilo *-ka* lahko dodamo zgolj izglasju *-d* (*medvedka*), zamenjuje pa obrazilo *-ec* (*Slovenec – Slovenka*). Primeri feminativov so tudi pri tem avtorju občno- in lastnoimenski.

Leta 1883 je na Dunaju izšla **Slovenska slovnica z naukom, kako se pišejo pisma in opravljeni sestavki avtorja Petra Končnika**. Razdeljena je na štiri dele: *Slovnico, Oblikoslovje, Skladnjo* in *Vaje v spisju*. Tvorjenje besed je poleg glasoslovja, pravopisa in skladja zajeto v prvem delu. Tvorba samostalnikov je podana prek pravil ob naštetih tipičnih obrazilih določene pomenske skupine. Podobno kot Janežič tudi Končnik uporabi termin *obrazilo*, kot podpomenko pa še izraz *priponka*. Tvorba feminativov je omenjena v poglavju *Izpeljava samostalnikov*. Končnik najprej piše o tvorbi poimenovanj za osebe moškega spola iz samostalnika, pridevnika in glagola, nato pa opozori še na tvorjenje ženskospolskih poimenovanj z obrazili *-ica, -inja* in *-ka* (Končnik 1883: 16).

Toporišičevi in Končnikovi slovnici so skupna priponska obrazila *-ica, -inja* in *-ka*, ki se tudi sicer v slovnica 19. stoletja kažejo kot najpogostejša, ko govorimo o feminativni tvorbi. Vsa tri nastopajo pri Končniku samo kot dodajalna: *-ica* k izglasju *-(a)č* (*kopačica*), *-ka* k izglasju *-(a)n* (*Bečanka*) in *-inja* k izglasju *-(a)k* (*divjakinja*).

3.4 20. stoletje

Na začetku 20. stoletja je izšla **Slovenska jezikovna vadnica za tesno združeni poduk v slovnici, pravopisju in spisju** (Henrik Schreiner – Janko Bezjak 1903–1905). V poglavju *Sklanjatev*, podpoglavju *Samostalnik*, najdemo vajo, kjer je treba z obrazili *-ica*, *-inja* in *-ka* iz samostalnikov moškega spola (*berač*, *krojač*, *Celjan*, *pomočnik*, *roditelj*, *osel*, *pes*, *kristjan*, *pekar*, *rešitelj*, *golob*, *upravitelj*) tvoriti samostalnike ženskega spola. V isti nalogi je treba tvoriti tudi samostalnike, ki poimenujejo prebivalke države ali pokrajine (*Slovenec*, *Nemec*, *Kranjec*, *Štajerec*, *Primorec*). Opažamo, da sta se avtorja omejila na tvorbo feminativov zgolj s tremi priponskimi obrazili: *-ica*, *-inja* in *-ka*. Posebno poglavje z naslovom *Izpeljava ženskih samostalnikov iz moških* je posvečeno prav tvorbi feminativov. Kot primere avtorja navajata: *mesar* → *mesarica*, *vrtnar* → *vrtnarica*, *romar* → *romarica*, *graščak* → *graščakinja*, *junak* → *junakinja*, *Ljubljančan* → *Ljubljančanka* in *Mariborčan* → *Mariborčanka*. Za primeri je navedeno pravilo, da iz mnogo moških samostalnikov tvorimo ženske tako, da jim dodamo obrazila *-ica*, *-inja* in *-ka* (Schreiner – Bezjak 1928: 8–9).

Znova so Toporišičevi in Schreiner-Bezjakovi slovnici pri feminativni tvorbi skupna le tri najtipičnejša ženskospolska priponska obrazila *-ica*, *-inja* in *-ka*. Priponsko obrazilo *-ica* se po drugem obravnavanem viru lahko dodaja izglasjem na *-(a)č* (*beračica*), *-l* (*oslica*), *-(ite)lj* (*ljubiteljica*), *-(a)r* (*romarica*), *-s* (*psica*), zamenjuje pa moškospolsko priponsko obrazilo *-ik* (*grešnica*). Obrazilo *-inja* je le dodajalno k izglasju *-(ča)k* (*graščakinja*), obrazilo *-ka* pa k izglasju *-(ča)n* (*Ljubljančanka*). Ponovno je na podlagi navedenih primerov mogoče opaziti, da avtor upošteva tako občnoimenske kot lastnoimenske feminative.

Če med slovnici **Antona Breznika** najprej pregledamo **Slovensko slovnico za srednje šole** iz leta 1916, ugotovimo, da je del, namenjen besedotvorju, avtor naslovil kot *Debloslovje*. Pripono imenuje tudi *deblotvorna imenska končnica*. Sledi obravnava izpeljave, reduplikacije in sestave. V tem poglavju Breznik obravnava tudi pomenoslovje in izvor jezika ter govori o tropih in figurah, česar znotraj besedotvornega dela po navadi ne srečamo. V naslednji, sicer tretji, izdaji *Slovenske slovnice za srednje šole* iz leta 1924 Breznik besedotvorni del že naslovi z *Besedotvorje*. Tudi v tej izdaji se avtor posveti izpeljavi, sestavi pa znotraj poglavja o podvojitvi. V izdaji iz leta 1934, ki je služila kot vir v pričujoči raziskavi, je Breznik del, namenjen besedotvorju, naslovil *Besedoslovje*. V njem se posveti izpeljavi, »sestavi« in s predlogi zloženim besedam. Posebna poglavja so namenjena pomenoslovju in izvoru besed (*Besedni zaklad*, *Besede tujega izvora*). V uvodu poglavja *Besedoslovje* je Breznik uporabil termina »osnova« kot »tisti del besede, ki se pri oblikovanju ne spreminja« (Breznik 1934: 157), in »obrazilo« (v slovnici iz leta 1916 je uporabil izraza »deblo« in »sklonilo«, »to je tista končnica, s katero se tvorijo skloni« – Breznik 1916: 170). V podpoglavju *Izpeljava* Breznik popiše priponska obrazila pri samostalnikih: feminative tvorijo *-ica* (*družica*), *-inja* (*boginja*), *-ja* (*gostja*), *-ka* (*meščanka*), *-na* (*gospodična*), *-ulja* (*volkulja*) (Breznik 1934: 159–166).

Pri feminativni tvorbi so Toporišiču in Brezniku skupna priponska obrazila *-ica*, *-inja*, *-ja*, *-ka* in *-ulja*. Razlika je vidna pri tvorbi feminativov z obrazilom *-ična* po Toporišiču oziroma *-na* po Brezniku. Avtorja navajata iste ali vsaj sorodne primere, pri čemer, denimo, Toporišič izhaja iz podstave *grof*, Breznik pa *grofič*. Poleg naštetih pa za razliko od Toporišiča Breznik izpostavi še obrazilo *-ilja*. Kot dodajalna pri Brezniku nastopajo priponska obrazila *-ica* (k izglasjem *-(a)č kovačica*, *-g družica*, *-lj kraljica*, *-t kmetica*), *-inja* (k izglasjema *-g boginja*, *-k svakinja*), *-ja* (k izglasju *-t gostja*), *-ka* (k izglasju *-(a)n meščanka*) in *-ulja* (k izglasju *-k volkulja*). Kot primer zamenjevalnega je pri Brezniku le obrazilo *-ka* (*-ec: Slovenka*).

Leta 1956 je izšla **Slovenska slovnica** štirih avtorjev (**Anton Bajec, Rudolf Kolarič, Mirko Rupel, Jakob Šolar** – Bajec idr. 1956), v glavnem Breznikovih učencev; pregledali smo izdajo iz leta 1968. Primere tvorbe feminativov najdemo v podpoglavju *Izpeljava samostalnikov*. Avtorji navajajo, da se »imena ženskih delujočih oseb«⁹ tvorijo s priponskima obraziloma *-ica* (*grabljica*) in *-ka* (*igralka, kadilka*), imena ženskih bitij pa s feminativnimi obrazili *-ica* (*golobica, tatica*), *-inja* (*boginja*) in *-ka* (*bralka, Slovenka, točajka, bogatinka, gostačka*). Kot eno najplodnejših pa avtorji izpostavijo obrazilo *-ica*.

Toporišičevi Slovenski slovnici in slovnici štirih avtorjev so skupna naslednja feminativna priponska obrazila: *-ica*, *-inja* in *-ka*. Navedena obrazila so se že v več virih izkazala za najproduktivnejša, tvorijo pa lahko občnoimenske in lastnoimenske feminative. Vsa tri so po Slovenski slovnici 1968 (novi izdaji slovnice štirih avtorjev) na primerih predstavljena kot dodajalna: *-ica* se dodaja k izglasjema *-b* (*golobica*), *-t* (*tatica*); *-inja* k izglasju *-g* (*boginja*); *-ka* pa k izglasjem *-(a)č* (*gostačka*), *-(a)j* (*točajka*), *-(i)n* (*bogatinka*). Kot nefeminativne tvorjenke so obravnavani primeri z obrazili *-ka* (*kadilec – kadilka*) in *-ica* (*/ – grabljica*).

4 SKLEP

Primerjava števila obrazil za ženskospolske tvorjenke v slovnici sodobnega jezika (Toporišič 2004) glede na njihovo zastopanost v posameznih obravnavanih slovnica od 1584 do 1956 kaže naslednjo sliko (preglednica 1).

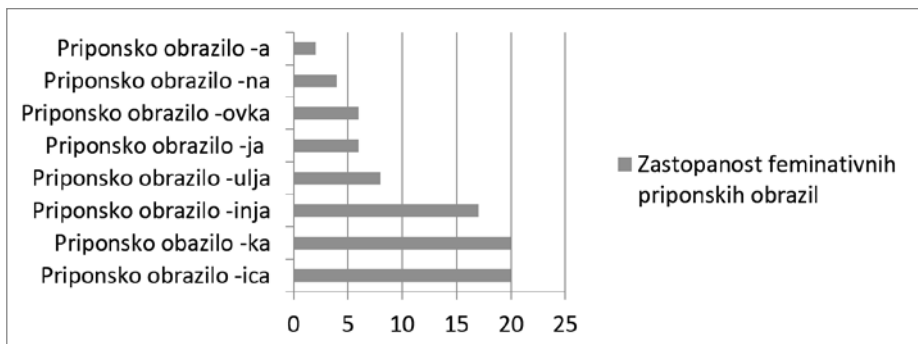
Kot najrodnejši, torej zastopani v prav vseh dvajsetih obravnavanih virih nastopata feminativni priponski obrazili *-ica* in *-ka*, s pojavitvami v sedemnajstih slovnica h jima sledi obrazilo *-inja*. Kot najmanj produktivni sta se izkazali priponski obrazili *-a* z zgolj dvema pojavitvama i n *-na* (po Toporišiču *-ična*) s tremi. Spodnji grafikon prikazuje zastopanost posameznih feminativnih priponskih obrazil po slovnica h slovenskega jezika (vključno s Toporišičevo).

Tvorbo iz lastno- in občnoimenske podstave zajemajo prav vse obravnavane slovnice, razen Zagajškove in Majarjeve. Pri lastnoimenskih zgledih nastopajo priimkovni feminativi (*Cafovka, Novakulja*) ali ženskospolska poimenovanja za prebivalke (*Kranjica*).

⁹ Prim. stališče Ade Vidovič Muha (1997: 71).

Preglednica 1: Primerjalni pregled zastopanosti feminativnih priponskih obrazil

SS (2004) ▶	-a	-ica	-ična	-inja	-ja	-ka	-ovka	-ulja
Toporišič	<i>Polda</i>	<i>davkarica</i>	<i>grofična</i>	<i>dedinja</i>	<i>županja</i>	<i>brucka</i>	<i>pekovka</i>	<i>volkulja</i>
Bohorič	/	<i>Lambergarica</i>	/	<i>levinja</i>	/	<i>kojnka</i>	/	/
Zagajšek	/	<i>kraljica</i>	/	<i>boginja</i>	/	<i>hinavka</i>	/	/
Pohlin	/	<i>sidarica</i>	/	/	/	<i>smrdljivka</i>	/	/
Vodnik	/	<i>kovačica</i>	/	<i>rojakinja</i>	/	<i>čuvajka</i>	/	/
Dajnko	/	<i>grešnica</i>	/	<i>prerokinja</i>	<i>bedača</i>	<i>Slovenka</i>	<i>Židovka</i>	/
Metelko	/	<i>golobica</i>	/	<i>boginja</i>	<i>županja</i>	<i>starka</i>	/	<i>volkulja</i>
Muršec	/	<i>krojačica</i>	/	<i>grofinja</i>	<i>županja</i>	<i>učenka</i>	<i>Cafovka</i>	<i>volkulja</i>
Malavašič	/	<i>kmetica</i>	/	<i>boginja</i>	<i>županja</i>	<i>starka</i>	<i>Gornikovka</i>	<i>Volkulja</i>
Potočnik	/	<i>kovačica</i>	/	<i>vojakinja</i>	/	<i>bogatinka</i>	/	<i>Novakulja</i>
Majar	/	<i>lončarica</i>	/	<i>beračinja</i>	/	<i>ovčarka</i>	/	/
Navratil	/	<i>tožnica</i>	/	/	/	<i>Slovenka</i>	/	/
Janežič	<i>glavača</i>	<i>beračica</i>	/	<i>junakinja</i>	/	<i>vaščanka</i>	<i>Perkovka</i>	/
Miklošič	/	<i>predica</i>	/	<i>boginja</i>	/	<i>delavka</i>	<i>levovka</i>	<i>vragulja</i>
Šuman 1881	/	<i>vratarica</i>	<i>gospodična</i>	<i>boginja</i>	/	<i>medvedka</i>	/	<i>volkulja</i>
Šuman 1884	/	<i>kmetica</i>	/	/	/	<i>medvedka</i>	/	/
Končnik	/	<i>kopačica</i>	/	<i>divjakinja</i>	/	<i>Bečanka</i>	/	/
Schreiner – Bezjak	/	<i>grešnica</i>	/	<i>težakinja</i>	/	<i>Mariborčanka</i>	/	/
Breznik	/	<i>kraljica</i>	<i>cesarična</i>	<i>junakinja</i>	<i>gostja</i>	<i>meščanka</i>	/	<i>volkulja</i>
Slovnica štirih.	/	<i>grabljica</i>	/	<i>boginja</i>	/	<i>bralka</i>	/	/

Grafikon 1: Zastopanost feminativnih priponskih obrazil

Predstavljena včasih drugačna obrazilna razvrstitev v posameznih slovnicaх vendarle ni zmeraj v popolnem nasprotju s tvorbo v sodobnem jeziku; drugačni od današnjih so navadno le izbrani primeri. Ženskospolsko obrazilo *-ca*¹⁰ se tako v slovenskih slovnicaх skozi zgodovino dodaja k izglasju *-(a)r*, kar je sicer v skladu s tvorbo v sodobnem knjižnem jeziku; priponsko obrazilo *-ca* zasledimo pri poimenovanju osebe, tvorjenem iz občnoimenske podstave, in to prav pri moškospolskem izglasju *-(a)r* (*zobarca*). Tudi priponsko obrazilo *-ica* je ob izglasju *-(a)r* v sodobnem jeziku pogosto zastopano; res pa ob izglasjih *-d* ali *-k*, kadar gre za poimenovanje oseb, ne nastopa (le pri poimenovanjih živali, denimo *velblodica*, *volčica* – kot kažeta tudi primera *račica* in *medvedica* v slovenskih slovnicaх, torej gre tudi tukaj za ujemanje). Drugače pa je s priponskim obrazilom *-inja*, ki se ob izglasju *-(a)č* v sodobnih jezikovnih virih, ko gre za tvorbo feminativov, res ne pojavlja, ob izglasju *-r* pa zelo redko (*bojarinja*). Priponsko obrazilo *-kinja* v sodobnem jeziku ne nastopa kot dodajalno, temveč zgolj kot zamenjevalno (v starejših slovnicaх se pojavlja pri dodajalnem načinu tvorbe feminativov). Obrazilo *-ka* nastopa ob izglasju *-h*, kjer bi v sodobnem jeziku kot pogostejše pričakovali obrazilo *-inja* (*Čehka*). Obrazila *-ovca* pa ob pregledu sodobnih jezikovnih virov nismo zasledili. Feminativno priponsko obrazilo *-ovka* nastopa ob izglasjih podstav na *-d*, *-k*, *-r* in *-t*, kar se le delno ujema s tvorjenkami iz slovnica skozi zgodovino slovenskega jezika. Podobno je z obrazilom *-ulja*, ki se v sodobnem jeziku dodaja le k netvorjenkam z izglasjema *-c* ali *-g* (*bruculja* in *vragulja*), torej drugače kot v pregledanih slovnicaх.

Priponsko obrazilo *-kinja* pa je edino, ki v tej analizi nastopi kot zamenjevalno – tudi v novejših jezikovnih virih se *-kinja* ob tvorbi feminativov pojavi le pri zamenjevalnem načinu. Zamenjuje moškospolsko obrazilo *-ec*, in to ob primerih, kjer bi v sodobnem knjižnem jeziku pričakovali ženskospolsko priponsko obrazilo *-ka* oz. *-ica*. Sodobni jezikovni viri pa kažejo, da pri občnoimenski tvorbi feminativov priponsko obrazilo *-ec* večinoma zamenjujeta obrazili *-ica* (4,5 %) in *-ka* (95 %); *-kinja* nastopa le pri 0,5 % primerov.

LITERATURA

- Ahačič 2007** = Kozma Ahačič, *Zgodovina misli o jeziku in književnosti na Slovenskem: protestantizem*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2007 (Linguistica et philologica 18).
- Bajec idr. 1956** = Anton Bajec – Rudolf Kolarič – Mirko Rupel [– Jakob Šolar], *Slovenska slovnica*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1956. – Slovnica štirih (avtorjev).
- Bohorič 1987** = Adam Bohorič, *Arcticae horulae succisivae = Zimske urice proste*, prevedel in spremno študijo napisal Jože Toporišič, ur. Maribor: Obzorja, 1987.
- Breznik 1916** = Anton Breznik, *Slovenska slovnica za srednje šole*, Celovec: Tiskarna Družbe sv. Mohorja, 1916.
- Breznik 1924** = Anton Breznik, *Slovenska slovnica za srednje šole*, Prevalje: Družba sv. Mohorja, 1924.

¹⁰ Obrazilo *-ca* je različica obrazila *-ica* z vokalno redukcijo.

- Breznik 1934** = Anton Breznik, *Slovenska slovnica za srednje šole*, Celje: Družba sv. Mohorja, 1934.
- Dajnko 1824** = Peter Dajnko, *Lehrbuch der Windischen Sprache*, Grätz: gedruckt und verlegt bey Johann Andreas Kienreich, 1824.
- Jež 1998** = Marija Jež, Iz teorije feminativov, v: *Jezik za danes in jutri*, ur. Inka Štrukelj, Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije – Inštitut za narodnostna vprašanja, 1998, 223–230.
- Končnik 1883** = Peter Končnik, *Slovenska slovnica z naukom, kako se pišejo pisma in opravilni sestavki*, Na Dunaji: V c. kr. založbi šolskih bukev, 1883.
- Korošec 1998** = Tomo Korošec, *Slovenski vojaški jezik*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 1998.
- Majar 1850** = Matia Majar, *Slovnica za Slovence*, Ljubljana: Jožef Blaznik, 1850.
- Malavašič 1849** = Fran Malavašič, *Slovenska slovnica za prve slovenske šole v mestih in na deželi*, Ljubljana: V založbi in naprodej pri Janezu Giontinitu, 1849.
- Markežič 2012** = Tjaša Markežič, Distribucija priponskih obrazil *-ica* in *-ka* s poudarkom na feminativni tvorbi, *Jezikoslovni zapiski* 18.1 (2012), 127–142.
- Merše 2008** = Majda Merše, Ženski pari moških poimenovanj v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja, *Slavia Centralis* 1.2 (2008), 30–52.
- Merše 2013** = Majda Merše, *Slovenski knjižni jezik 16. stoletja: razprave o jezikovnem sistemu, besedju in prevodni problematiki*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2013.
- Metelko 1825** = Franc Metelko, *Lehrgebäude der Slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen*, Ljubljana: gedruckt bey Leopold Eger, 1825.
- Miklošič 1875** = Fran Miklošič, *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen 2: Stammbildungslehre*, Wien: Wilhelm Braumüller, 1875.
- Muršec 1847** = Jožef Muršec, *Kratka slovenska slovnica za pervence*, V' Gradci: od Lajkamovih naslednikov, 1847.
- Navratil 1850** = Ivan Navratil, *Kurze Sprachlehre mit einer möglichst vollständigen Rechtschreibung der slovenischen Sprache, nebst einem praktischen Anhang enthaltend*, Ljubljana: gedruckt bei Josef Blasnik, 1850.
- Pohlin 2003** = Marko Pohlin, *Krainska grammatika, Bibliotheca Carnioliae*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2003.
- Potočnik 1849** = Blaž Potočnik, *Grammatik der slowenischen Sprache*, Laibach: gedruckt bei Joseph Blasnik, 1849.
- Schreiner – Bezjak 1903–1928** = Henrik Schreiner – Janko Bezjak, *Slovenska jezikovna vadnica za tesno združeni poduk v slovnici, pravopisju in spisju*, Dunaj: F. Tempsky, 1903–1928.
- Slovnica štirih → Bajec idr. 1956**
- Stramljič Breznik 1994/95** = Irena Stramljič Breznik, Specializiranost obrazil za izpeljanke s pomenom vršilca dejanja, nosilca lastnosti ali stanja in opravkarja, *Jezik in slovstvo* 40.8 (1994/95), 285–291.
- Stramljič Breznik 1996** = Irena Stramljič Breznik, Besedotvorje in njegovo izrazje v slovenskih slovnica 19. stoletja, *Časopis za zgodovino in narodopisje* 67[=32].2 (1996), 248–261.
- Stramljič Breznik 1999** = Irena Stramljič Breznik, Oblikovanje poimenovanj za besedne vrste v slovensko pisanih slovnica med leti 1791–1854, *Jezik in slovstvo* 44.4 (1999), 103–110.
- Stramljič Breznik 2010** = Irena Stramljič Breznik, *Tvorjenke slovenskega jezika med slovarjem in besedilom*, Maribor: Filozofska fakulteta, 2010 (Zora 71).
- Šuman 1881** = Josip Šuman, *Slovenska slovnica po Miklošičevi primerjalni*, Ljubljana: Matica slovenska, 1881.
- Šuman 1884** = Josip Šuman, *Slovenska slovnica za srednje šole*, V Celovci: Tiskarna Družbe sv. Mohora, 1884.
- Toporišič 1966** = Jože Toporišič, *Slovenski knjižni jezik*, Maribor: Obzorja, 1966.
- Toporišič 1976** = Jože Toporišič, Besedotvorna teorija, *Slavistična revija* 24.2–3 (1976), 163–179.
- Toporišič 2000** = Jože Toporišič, *Slovenska slovnica*, Maribor: Obzorja, 2000.
- Vidovič Muha 1988** = Ada Vidovič Muha, *Slovensko skladiščno besedotvorje ob primerih zloženek*, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1988.

Vidovič Muha 1997 = Ada Vidovič Muha, Prvine družbene prepoznavnosti ženske prek poimenovalne tipologije njenih dejavnosti, lastnosti, v: *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture* 33, ur. Aleksandra Derganc, Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, 69–79.

Vidovič Muha 2011 = Ada Vidovič Muha, *Slovensko skladiščno besedotvorje*, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2011.

Vodnik 1811 = Valentin Vodnik, *Pifmenoſt ali Gramatika sa perve ſhole*, Ljubljana: Leopold Eger, 1811.

Zagajšek 1791 = Mihael Zagajšek, *SLOVENNSKA GRAMMATIKA oder Georg Sellenko's Wendische Sprachlehre in deutsch und wendischen Vortrag*, Zilli: mit Fr. Jos. Jenko'schen Schriften, 1791.

Zemljarič Miklavčič 1999 = Jana Zemljarič Miklavčič, Slovenščina kot drugi/tuji jezik: zgodovina (od začetkov do 1850), *Slavistična revija* 47.2 (1999), 245–260.

SUMMARY

Feminine Derivatives and Their Suffixes from the Sixteenth Century to Today

This article examines how feminine derivatives are handled in Slovenian grammars over a period of five hundred years. It describes word-formation chapters and feminine derivatives in twenty grammars, from Bohorič (1584) to Toporišič (2004). The suffixes used for feminine derivatives in these grammars are compared with the full range of feminine suffixes presented in the grammar by Toporišič, who includes the feminine suffixes *-a*, *-ica*, *-ja*, *-ulja*, *-inja*, *-ka*, *-ovka*, and *-ična* (in fact, *-na*) in his grammar *Slovenska slovnica*. A comparison shows that the greatest number of these eight suffixes appear in the grammars by Muršec and Malavašič, namely six, whereas the grammars by Dajnko, Metelko, Janežič, Miklosich, and Šuman (1881) contain five. The feminine suffixes *-ica* and *-ka* appear in the greatest number of grammars, namely twenty, followed by the suffix *-inja*, which appears in seventeen grammars. The use of feminine suffixes with the bases exhibits similar patterns throughout the period of several centuries. However, certain authors of older grammars show some deviation, which can be attributed to various causes. First, some authors had to create a systematic account of their own native language for the first time, using grammars of foreign languages as a model (e.g., Bohorič's *konj – kojn-ka* 'horse'); second, some authors included innovations motivated by the living use of language (e.g., Vodnik's *zmikavt – zmikavt-la* 'thief'); and, third, some authors were influenced by regional variations of standard Slovenian (e.g., Dajnko's *prijatelj – prijatelj-kinja* 'friend', *mesar – mesar-ovca* 'butcher').